

บทที่ 2

เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การศึกษาการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันของนักเรียนเตรียมทหาร ผู้วิจัยได้ศึกษา เอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยเรียงลำดับตามหัวข้อต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง
2. ความเป็นมาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
3. หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
4. การปฏิบัติตนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
5. โรงเรียนเตรียมทหารกับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยในทุกๆระดับ ตั้งแต่ระดับบุคคล ชุมชน จนถึงระดับรัฐ มา นานกว่า 30 ปี ให้ดำเนินชีวิตไปทางสายกลางนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2516 เป็นต้นมา แต่ในขณะนั้นยัง ไม่มีผู้ใดตระหนักและให้ความสำคัญ เนื่องจากขัดแย้งกับแนวทางการพัฒนาประเทศที่มุ่งเน้นการ พัฒนาเศรษฐกิจให้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว จนกระทั่งการเกิดวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจในปี 2540 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชทานแนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงอีกครั้ง เพื่อ เป็นแนวทางแก้ปัญหาและให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ดังมีกระแสพระราชดำรัส ดังนี้

“การจะเป็นเสือนั้นไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เรามีเศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน แบบ พอมีพอกินนั้นหมายความว่าอุ้มชูตัวเองได้ ให้มีพอเพียงกับตัวเอง อันนี้ก็เคย บอกว่าความพอเพียงนี้ไม่ได้หมายความว่าทุกคนรอบครัวจะต้องผลิตอาหารของ ตัว จะต้องทอผ้าใส่เอง อย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอ จะต้องมีความพอเพียงพอสมควร บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความ ต้องการ ก็ขายได้ แต่ขายในที่ไม่ห่างไกลเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก”

(พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 4 ธันวาคม 2540, 2541ก: 47)

“...คำว่าพอก็เพียงพอ เพียงนี้ก็พอดังนั่นเอง คนเราถ้าพอในความต้องการ ก็มี
 ความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อย ก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าทุกประเทศมี
 ความคิด อันนี้ไม่ใช่เศรษฐกิจ มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่า
 พอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข พอเพียงนี้อาจจะมี
 มาก อาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่เบียดเบียนคนอื่น ต้องให้พอประมาณ
 ตามอัตภาพ พุดจาก็พอเพียง ทำอะไรก็พอเพียง ปฏิบัติตนก็พอเพียง”

(พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 4 ธันวาคม 2541 อ้างถึงใน สำนักพระราชเลขานุการ, 2542)

“ฉะนั้นเศรษฐกิจพอเพียงนี้ ก็มีเป็นขั้นๆ แต่จะบอกว่าเศรษฐกิจพอเพียงนี้ ให้
 พอเพียงเฉพาะตัวเองร้อยเปอร์เซ็นต์นี้เป็นสิ่งที่ทำไม่ได้ จะต้องมีการแลกเปลี่ยน
 ต้องมีการช่วยกัน ...พอเพียงในทฤษฎีหลวงนี้ คือให้สามารถดำเนินงานได้”

(พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 23 ธันวาคม 2542, 2544: 25)

จากกระแสพระราชดำรัสที่เกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในวโรกาสต่างๆ ดังกล่าวได้
 มีผู้ใกล้ชิดได้เบี่ยงคุลบาท นักวิชาการในหลายแขนง นักคิด รวมถึงหน่วยงานต่างๆ ได้มีการ
 ตีความและให้คำนิยามเศรษฐกิจพอเพียง เพราะแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่สามารถ
 นำไปประยุกต์ใช้กับบุคคล สังคม ได้เป็นอย่างดี ดังคำนิยามต่อไปนี้

สุเมธ ดันติเวชกุล (2541: 6) ได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง
 ความสามารถของชุมชน เมือง รัฐ ประเทศ หรือภูมิภาคหนึ่งๆ ในการผลิตสินค้าและบริการทุก
 ชนิดเพื่อเลี้ยงสังคมนั้นๆ ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยต่างๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ ส่วนเศรษฐกิจ
 พอเพียงในระดับบุคคลนั้น คือ ความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน ความเป็นอยู่
 อย่างประมาณตน ตามฐานะ ตามอัตภาพ และที่สำคัญไม่หลงไหลไปตามกระแสของวัตถุนิยม มี
 อิศรภาพ ไม่พัวพันการอยู่กับสิ่งใด

ประเวศ วะสี (2542: 4-5) ได้ให้ความหมายของ เศรษฐกิจพอเพียง ว่า หมายถึง พอเพียง ในอย่างน้อย 7 ประการ ด้วยกัน คือ

1. พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว ไม่ใช่เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกัน
2. จิตใจพอเพียง ทำให้รักและเอื้ออาทรคนอื่นได้ คนที่ไม่พอจะรักคนอื่นไม่เป็น และทำลายมาก
3. สิ่งแวดล้อมพอเพียง การอนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อม ทำให้ยังชีพและทำมาหากินได้
4. ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง การรวมตัวกันเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง จะทำให้สามารถแก้ปัญหาต่างๆ ได้
5. ปัญญาพอเพียง มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ และปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง
6. อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง วัฒนธรรมหมายถึงวิถีชีวิตของกลุ่มคนที่สัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย ดังนั้นเศรษฐกิจจึงควรสัมพันธ์และเติบโตขึ้นจากรากฐานทางวัฒนธรรม จึงจะมั่นคง
7. มีความมั่นคงพอเพียง ไม่ใช่ชั่วคราวชั่วคราว หรือกระทันหัน

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2544: 3-17) ได้ให้ความหมาย เศรษฐกิจพอเพียง สรุปได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง วัฒนธรรมหรือระบบความสัมพันธ์ทางสังคม โดยมีเป้าหมาย คือ ความมั่นคงในปัจจุบัน 4 และความยั่งยืนของระบบนิเวศและวิถีชีวิต ประกอบด้วยหลัก 4 ประการ คือ

1. อุดมการณ์ คือ การสร้างความตระหนักในคุณค่าความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และมนุษย์กับธรรมชาติ ด้วยการให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เน้นหลักความเสมอภาคและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม
2. โลกทัศน์ คือ การมองโลกในลักษณะที่เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน และสามารถพึ่งพาตนเองได้
3. ความสัมพันธ์ทางสังคม คือ ความสัมพันธ์ของชุมชนแบบดั้งเดิม ในลักษณะของระบบเครือญาติและระบบอุปถัมภ์ โดยสมาชิกสามารถติดต่อสัมพันธ์กันได้โดยตรง
4. ค่านิยม คือ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความไว้วางใจกัน การให้ความเคารพต่อส่วนรวม

ไสว บุญมา (2543: 19-20) กล่าวถึง เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดในการผลิตเพื่อบริโภคเองบ้าง และเพื่อแลกเปลี่ยนบ้างตามความเหมาะสม โดยมีจุดมุ่งหมายเบื้องต้น คือ ให้สามารถมีสิ่งต่างๆ เพียงพอสนองความต้องการเบื้องต้น หรือปัจจัย 4 ในการดำรงชีวิต

โสภณ สุภาพงษ์ (2547: 70) ได้กล่าวถึง ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง ว่า เศรษฐกิจพอเพียง คือ การพึ่งพาตัวเอง การที่คนเราสามารถเลี้ยงชีพด้วยการพึ่งพาตัวเองจากสิ่งที่ตัวเองมีพอเพียงแล้ว โดยมีการเติบโตอย่างพอเหมาะ

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (2547: 1) ได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเองได้ ให้มีความพอเพียงกับตัวเอง อยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อน โดยต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือ ตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ ไม่ใช่มุ่งหวังแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่เพียงอย่างเดียว เพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเอง ย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้า และฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นไปตามลำดับต่อไปได้

กรมการศาสนา (2549: 15) ได้ให้นิยามของเศรษฐกิจพอเพียงตามหลักพระพุทธศาสนา หมายถึง การดำรงชีวิตที่เรียบง่าย ประหยัด ไม่ฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย ยึดถือทางสายกลาง รู้จักพอ พอดี พอประมาณ และพอใจ มีความเมตตาเอื้ออาทรต่อกัน ไม่เบียดเบียนกัน ไม่เอาัดเอาเปรียบกัน ไม่มุ่งร้ายทำลายกัน ประกอบสัมมาอาชีพด้วยความขยันหมั่นเพียร สามารถพึ่งตนเองได้ ไม่เดือดร้อน ไม่ตกเป็นทาสอบายมุข วัตถุนิยม และบริโภคนิยม ดำเนินชีวิตในความพอดี มีชีวิตใหม่คือ หวนกลับมาใช้วิถีชีวิตไทยในการสร้างรากฐานหรือพื้นฐานของระบบเศรษฐกิจทั้งหมด

จากคำนิยามความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงของนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญและหน่วยงานต่างๆ นั้นแม้ว่าจะมีการให้ความหมายโดยภาพรวมไปในประเด็นเดียวกัน คือ หมายถึง การพอประมาณ และการพึ่งพาตนเอง อย่างไรก็ตามในรายละเอียดบางประเด็นยังมีการตีความที่หลากหลายออกไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับทัศนะและพื้นฐานความรู้เดิมของผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละท่าน และเพื่อให้การกำหนดความหมายที่ชัดเจนและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ทางสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จึงได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิจากหลายสาขาวิชามาร่วมกันประมวลและกลั่นกรองพระราชดำรัสเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งพระราชทานไว้ในวโรกาสต่างๆ รวมทั้งพระราชดำรัสอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องและได้กราบบังคมทูลขอพระราชทานพระราชวินิจฉัยเกี่ยวกับความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง และพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำไปเผยแพร่ เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2542 เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของทุกฝ่ายและประชาชนทั่วไป แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้มีพระราชวินิจฉัยแล้ว ทางสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้สรุปไว้(2548: 1-2) ดังนี้

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุก ระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบ ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและ ภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการ ต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้าง พื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มี สำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความ อดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการ เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลก ภายนอกได้เป็นอย่างดี

จากความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง สรุปได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง หลัก ปรัชญาในการดำเนินชีวิตที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานแก่คนไทย โดยเน้นหลัก ทางสายกลางของพระพุทธศาสนา ประกอบด้วยหลักปฏิบัติ 3 ประการ ได้แก่ พอประมาณ มี เหตุผล และมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของความรู้และคุณธรรม เพื่อพร้อมรับต่อ การเปลี่ยนแปลงจากโลกภายนอก รวมทั้งทำให้เกิดการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน

2. ความเป็นมาของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองโลก เพราะมีการแบ่ง ออกเป็น 2 ขั้วมหาอำนาจ ระหว่างโลกประชาธิปไตยนำโดยสหรัฐอเมริกา และคอมมิวนิสต์นำโดย สหภาพโซเวียต ประเทศไทยแม้จะประกาศอย่างชัดเจนว่าเป็นประเทศที่เป็นกลางในกลุ่มประเทศ ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด แต่โดยความเป็นจริงแล้วการดำเนินนโยบายของไทยอิงอยู่กับฝ่ายสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของเศรษฐกิจแบบพึ่งพา ด้วยการได้รับความช่วยเหลือในโครงการต่างๆ หลาย โครงการ และนำไปสู่การพึ่งพาทางด้านเศรษฐกิจ ทั้งในด้านการเงิน เทคโนโลยี วัตถุดิบ และ ตลาดการค้า ภายใต้ชื่อว่า ระเบียบเศรษฐกิจระหว่างประเทศใหม่ (New International Economic Order) หรือ ระเบียบโลกใหม่ (New World Order) เน้นการเจริญเติบโตด้าน อุตสาหกรรมเป็นหลัก โดยในปี 2498 สมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ธนาคารโลกส่งคณะ ผู้แทนมาสำรวจเศรษฐกิจไทยและเสนอแนะหลักยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศใหม่ คือ

อุตสาหกรรม และสานต่อนโยบายดังกล่าวสมัยรัฐบาล จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ด้วยการประกาศ คำนียมใหม่ คือ “งานคือเงิน เงินคืองาน บันดาลสุข” (เสน่ห์ จามริก, 2541: 8,13) พร้อมทั้งมีการ ประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 ในปี 2504 เพื่อกำหนดทิศทางการ พัฒนาประเทศให้ก้าวสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรม

หลังจากมีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 รัฐเร่งพัฒนาโครงสร้าง พื้นฐานเพื่อรองรับการผลิตในภาคอุตสาหกรรมที่กำลังเติบโต ได้แก่ ท่าเรือ ถนน และระบบ สาธารณูปโภคต่างๆ เกิดการเชื่อมต่องระหว่างพื้นที่ที่อยู่ห่างไกล ทำให้สามารถติดต่อกันได้อย่าง สะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น ตลอดระยะเวลา 40 ปีการขยายตัวทางเศรษฐกิจของไทยประสบความสำเร็จ อย่างสูงตลอด คือ มีการขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 7.6 ต่อปี ซึ่งอัตราดังกล่าวถือได้ว่าประเทศไทยมี การขยายตัวเร็วที่สุดประเทศหนึ่งของโลก ในปี 2536 ธนาคารโลกได้กล่าวถึงประเทศไทยในฐานะ ประเทศที่มีบทบาทสำคัญ ในฐานะเป็นคลื่นลูกที่ 2 ของความมหัศจรรย์ในเอเชีย นักเศรษฐศาสตร์ ชาวอเมริกันได้ขนานนามให้ประเทศไทยเป็นเสือตัวที่ 5 (องค์การสหประชาชาติ, 2550: 20-22)

การพัฒนาประเทศนับตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 จนถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 กำหนด แนวทางการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย ที่มุ่งบรรลุเป้าหมายในเชิงปริมาณหรือความเติบโต ทางวัตถุ การแสวงหาความมั่งคั่งสูงสุด แสวงหากำไรสูงสุดจากการผลิต แสวงหาความพอใจ สูงสุดจากการบริโภค สังคมไทยเลียนแบบอย่างความสำเร็จของตะวันตกด้วยการปรับเปลี่ยน ทิศทางจากความพออยู่พอกินของสังคมเกษตรกรรมไปสู่ การพัฒนาด้วยการสร้างความเจริญ ภายนอกทางด้านวัตถุของสังคมอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นการผลิตที่ประเทศไทยไม่มีพื้นฐานทางด้านนี้ เลย ฉะนั้นการพัฒนาแบบพึ่งพิงจึงเกิดขึ้นตั้งแต่จุดเริ่มต้นของการพัฒนา นับตั้งแต่ความรู้ทาง วิชาการ บุคลากร ทุน เทคโนโลยี วัตถุดิบ ตลอดจนตลาดการค้า ซึ่งต้องอาศัยปัจจัยภายนอก เป็นตัวกำหนดความคงอยู่ของสังคมไทย ภาคเกษตรกรรมถูกละเลย และถูกทำให้มองว่าเป็น สังคมแห่งความล้าหลังและความยากจน (สมศรี จินะวงษ์, 2544: 2-3)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักตั้งแต่ต้นว่าแบบแผนการพัฒนาที่ประเทศไทย ใช้อยู่นั้นมีความเสี่ยงค่อนข้างสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเกษตรกรรมรายย่อย ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ ของประเทศถูกละเลยจากกระบวนการพัฒนา ทรงมีพระราชดำริครั้งแรกในปี 2516 ในงาน พระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยขอนแก่น และต่อมาในปี 2517 ในงานพระราชทาน ปริญญาบัตรมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ซึ่งมีพระบรมราโชวาทที่สอดคล้องกัน เพื่อเป็นการกระตุ้น

เดือนการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจแบบก้าวกระโดด อาจส่งผลเสียมากกว่าผลดีในระยะยาว ดังพระบรมราโชวาท

“...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้นตอน ต้องสร้างฐาน คือความพอมีพอกินพอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิชาการและอุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลัก เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้น โดยลำดับต่อไป...”

(สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, <http://www.rdpb.go.th/rdpb/th/brandsite/newsdetail1.aspx?383>, 25 กรกฎาคม 2550)

“...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมีพอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและใช้อุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป หากมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจขึ้นให้รวดเร็วแต่ประการเดียว โดยไม่ให้แผนปฏิบัติการสัมพันธ์กับสภาวะของประเทศและของประชาชนโดยสอดคล้องด้วย ก็จะเกิดความไม่สมดุลในเรื่องต่าง ๆ ขึ้น ซึ่งอาจกลายเป็นความยุ่งยากล้มเหลวได้ในที่สุด ดังเห็นได้ที่อารยประเทศหลายประเทศกำลังประสบปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงอยู่ในเวลานี้...”

(มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, http://web.ku.ac.th/king72/king_rem/2517-1.html, 25 กรกฎาคม 2550)

หลังจากนั้นทรงมีพระราชดำรัสอีกครั้งในเดือนธันวาคม 2517 เพื่อย้ำถึงผลเสียของการเร่งพัฒนาเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วจนเกินไป ดังนี้

“คนอื่นจะว่าอย่างไรก็ช่างเขา จะว่าเมืองไทยล้าสมัย ว่าเมืองไทยเชย ว่าเมืองไทยไม่มีสิ่งที่ดีสมัยใหม่ แต่เราอยู่พอมีพอกิน และขอให้ทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้เมืองไทย พออยู่พอกิน มีความสงบ และทำงานตั้งจิตอธิษฐาน ตั้งปณิธาน ในทางนี้ ที่จะให้เมืองไทยอยู่แบบพอกินพออยู่พอกิน ไม่ใช่จะรุ่งเรืองอย่างยอด แต่ที่มีความพออยู่พอกิน มีความสงบ เปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ

ถ้าเรารักษาความพออยู่พอกินนี้ได้ เราก็จะยอดยิ่งยวดได้... ฉะนั้นถ้าทุกท่านซึ่งถือว่าเป็นผู้ที่มีความคิด และมีอิทธิพล มีพลังที่จะทำให้ผู้อื่นซึ่งมีความคิดเหมือนกัน ช่วยกันรักษาส่วนรวมให้อยู่ดีกินดีพอสมควร ขออย่า พอควร พออยู่พอกิน มีความสงบ ไม่ให้คนอื่นมาแย่งคุณสมบัตินี้จากเราไปได้”

(พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 4 ธันวาคม 2517, 2541ข: 13)

ความสำคัญของพระบรมราโชวาทนี้อยู่ที่พระองค์ทรงเห็นว่า แนวทางการพัฒนาที่เน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศเป็นหลักแต่เพียงอย่างเดียวอาจเกิดปัญหาขึ้นได้ จึงทรงเน้นการพอกินพอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่ในเบื้องต้นก่อน เน้นการกระจายรายได้ เพื่อสร้างพื้นฐานและความมั่นคงของเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ จึงค่อยสร้างความเจริญและฐานะทางเศรษฐกิจในด้านอื่นให้สูงขึ้นต่อไป ซึ่งถือว่าเป็นแนวทางที่ขัดแย้งกับทิศทางการพัฒนาประเทศในช่วงเวลานั้น(สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2546: 5-6) อย่างไรก็ตามพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเตือนประชาชนชาวไทยเป็นระยะๆ ถึงการพัฒนาอย่างไม่สมดุล ที่ให้ความสำคัญกับภาคอุตสาหกรรมจนเกินไป โดยละเลยความต้องการพื้นฐานของประชาชน ดังมีกระแสพระราชดำรัส ดังนี้

“อีกทางหนึ่งก็ต้องบอกว่าเรากำลังเสื่อมลงไป เมื่อไม่กี่วันนี้ก็ได้พูดต่อหน้าผู้ที่สนใจเกี่ยวข้องกับพัฒนาว่าประเทศไทยค่อนข้างจะแย่ ผ่านในระยะที่เสื่อมทำให้ความเป็นอยู่ หรือแม้การพัฒนาค่อยๆ ถอยลง เขา คน ที่เป็นนักพัฒนานั้นบอก ไม่จริง อย่าลืมนะเดี๋ยวนี้เศรษฐกิจของเรากำลังเฟื่องฟู คนมาลงทุนในประเทศมาก แล้วอุตสาหกรรมก็ก้าวหน้า เลยต้องบอกว่า จริง มีทฤษฎีว่า ถ้ามีเงินมากๆ มีการกู้มาลงทุนมากๆ หมายความว่าเศรษฐกิจก้าวหน้า แล้วประเทศก็เจริญ มีหวังเป็นมหาอำนาจ แต่ก็ต้องเตือนเขาว่าจริง ตัวเลขดี แต่ว่าถ้าเราไม่ระมัดระวังในความต้องการพื้นฐานของประชาชน ก็จะไม่มีความ”

(พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 4 ธันวาคม 2536, 2537: 15)

แนวพระราชดำริดังกล่าวยังไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร เพราะมุ่งเน้นกับการสร้างความมั่นคงให้ตนเองในแบบพอมือพอกิน มากกว่าที่จะให้ความสำคัญในภาคอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นทิศทางการพัฒนาประเทศในช่วงเวลานั้น (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2546: 6-7)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงให้ความสำคัญและพัฒนาในโครงการเกษตรหลายโครงการ เพราะเป็นพื้นฐานการผลิตที่สำคัญของประเทศ เช่น โครงการในพื้นที่บริเวณรอบๆ พระราชวัง จิตรลดาโรฐาน ได้แก่ การทดลองเลี้ยงปลานิล การเลี้ยงโคนม และการแปรรูปอาหารจากนม โครงการหลวง โครงการเขื่อนขนาดเล็กที่ออกแบบเพื่อลดปัญหาการขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง โครงการปลูกพืชชนิดใหม่ๆ หรือวิธีการเพาะปลูกแบบใหม่ การอนุรักษ์สภาพแวดล้อม โดยการใช้เทคโนโลยีแบบง่ายหรือวิธีการตามธรรมชาติ การทำฝนเทียม การฟื้นฟูสภาพป่า การดูแลด้านสุขภาพชุมชนที่อยู่ห่างไกล ตลอดจนการสร้างโครงสร้างพื้นฐานในท้องถิ่น รวมทั้งสิ้นปัจจุบันมีโครงการพระราชดำริกว่า 3,000 โครงการ กระจายอยู่ทุกภูมิภาคของประเทศไทย ในขณะเดียวกัน สมเด็จพระบรมราชินีนาถก็ทรงส่งเสริมโครงการเกี่ยวกับศิลปหัตถกรรม เพื่อเป็นการส่งเสริมรายได้ให้แก่ครอบครัว (องค์การสหประชาชาติ, 2550: 26, 28) โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกษตรกร ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สร้างความเข้มแข็งให้กับครอบครัว ซึ่งจะส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็งด้วยเช่นกัน

ในปี 2537 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงทำเกษตรทฤษฎีใหม่ในเขต จ.สระบุรี บนพื้นที่ 15 ไร่ โดยแบ่งอัตราส่วนเป็น 30:30:30:10 ส่วนหนึ่งเป็นพื้นที่สำหรับปลูกข้าว ส่วนหนึ่งสำหรับปลูกพืชไร่พืชสวน ส่วนหนึ่งสำหรับขุดสระน้ำ และอีกส่วนหนึ่งสำหรับเป็นที่อยู่อาศัย เพื่อสร้างรากฐานสำหรับการพึ่งพาตนเองให้ได้ในระดับหนึ่ง "...และเมื่อทำแล้ว ก็นึกว่าเป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่จะทำให้ประชาชนมีกินแบบตามอัตภาพ คืออาจไม่รวยมากแต่ก็พอกิน ไม่อดอยาก..." (พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 4 ธันวาคม 2537, 2537: 58-59) เกษตรทฤษฎีใหม่นี้ถือเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในการพึ่งพาตนเอง ที่อยู่บนหลักของความพอประมาณ จะเห็นได้ว่าโครงการพระราชดำริต่างๆ หรือทฤษฎีใหม่ล้วนเกี่ยวข้องกับเกษตรกรรมทั้งสิ้น ทรงเห็นว่าเป็นพื้นฐานการผลิตที่สำคัญของประเทศ และเป็นอาชีพหลักของคนไทย เกษตรกรรมจึงเป็นรากฐานที่สำคัญของสังคมไทย เป็นภูมิปัญญาที่ถูกสั่งสมไว้เป็นมรดกของชาติที่มีมาตั้งแต่อดีต ดังกระแสพระราชดำรัสว่า "ข้าพเจ้ามีความเชื่อมั่นเสมอว่า การเกษตรเป็นรากฐานของชีวิต ด้วยเป็นแหล่งผลิตอาหารและเป็นวัตถุประสงค์สำหรับการอุตสาหกรรมหลายอย่าง" (พระราชดำรัสพระราชทานแก่ผู้อำนวยการองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ เมื่อวันที่ 6 ธันวาคม 2539 อ้างถึงใน วารสารอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2548: 71)

การพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เน้นการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อมุ่งสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรม เป็นเสี้ยวตัวใหม่ทางเศรษฐกิจ แต่เนื่องจากประเทศ

ไทยไม่มีเงินทุนสำรองมากพอ เงินทุนส่วนใหญ่ก็นั้นจึงได้มาจากการกู้ยืมจากต่างประเทศ ซึ่งจำเป็นต้องหาทางชำระหนี้ด้วยการเร่งส่งสินค้าออกทางการเกษตร เป็นผลให้มีการขยายพื้นที่เพาะปลูก โดยลดพื้นที่ป่าลงอย่างรวดเร็ว ส่งเสริมนโยบายปลูกพืชเศรษฐกิจเป็นหลัก เน้นการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ส่งผลให้พื้นที่ป่าของประเทศไทยลดลงถึง 2 ใน 3 ส่วน ในระหว่างปี 2490-2543 เกิดการล่มสลายของสถาบันครอบครัวและระบบสังคม คนวัยทำงานต้องละทิ้งครอบครัว เข้ามาเป็นแรงงานรับจ้างในภาคอุตสาหกรรม (องค์การสหประชาชาติ, 2550: 12, 24) เพื่อให้ได้มาซึ่งรายได้ซึ่งมีมากกว่าการทำเกษตรกรรม นำมาจับจ่ายใช้สอยในทุกๆ ด้านเพื่อการดำรงชีวิต แทนที่การให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในระบบเครือญาติซึ่งเป็นพื้นฐานดั้งเดิมของสังคมไทย

ระหว่างปี 2530-2538 ถือเป็นช่วงที่เศรษฐกิจขยายตัวในอัตราสูงและต่อเนื่องเป็นเวลานาน แต่ในปี 2539 เกิดปัญหาของการชะลอตัวของการส่งออก และในเดือนกรกฎาคม 2540 ก็เกิดปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจด้วยการประกาศค่าเงินบาทลอยตัว (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2546: 10) ส่งผลให้ทุนต่างประเทศไหลออกจากประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง อัตราการแลกเปลี่ยนได้ตกลงอย่างรุนแรง ธุรกิจจำนวนมากอยู่ในภาวะล้มละลาย การบริโภคลดลง 1 ใน 5 คนไทยกว่า 2 ล้านคนตกงาน มีผลให้ภาวะเศรษฐกิจปีต่อมา คือ ปี 2541 หดตัวอย่างรวดเร็วในอัตราที่ประเทศไทยไม่เคยประสบมาก่อน (องค์การสหประชาชาติ, 2550: 21)

จากปัญหาเศรษฐกิจของประเทศไทยในปี 2540 ส่งผลให้มีการศึกษาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและประยุกต์ใช้กันอย่างจริงจัง เพราะเป็นแนวคิดที่มุ่งสนับสนุนการเจริญเติบโตอย่างมีเสถียรภาพของเศรษฐกิจมากกว่าการเติบโตอย่างรวดเร็ว โดยปราศจากการควบคุม และให้ความสำคัญต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน นอกจากนี้ยังหลีกเลี่ยงการดำเนินการใดๆ ด้วยความเสี่ยงโดยไม่จำเป็น การสร้างความเหลื่อมล้ำในสังคม ตลอดจนการใช้ทรัพยากรธรรมชาติโดยสิ้นเปลืองและไร้ประโยชน์ (องค์การสหประชาชาติ, 2550: iii) โดยมีพระราชดำรัสเพื่อทรงชี้แนะแนวทางในการแก้ปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจ ดังนี้

“จะต้องอยู่อย่างระมัดระวัง และต้องกลับไปทำกิจการที่อาจจะไม่ค่อยซับซ้อนนัก คือ ใช้เครื่องมืออะไรที่ไม่หรูหรา แต่ก็อย่างไรก็ตาม มีความจำเป็นที่จะถอยหลังเพื่อที่จะก้าวหน้าต่อไป ถ้าไม่ทำอย่างที่ว่านี้ ก็จะไม่แก้วิกฤตการณ์นี้ยาก”

(พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 4 ธันวาคม 2540, 2541ก: 69)

จากกระแสพระราชดำริข้างต้น จะเห็นได้ว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไม่ได้หมายถึงวิธีการแก้ปัญหาเศรษฐกิจของประเทศ หรือเกษตรทฤษฎีใหม่เท่านั้น แต่เป็นปรัชญาการดำเนินชีวิตบนทางสายกลาง การพึ่งตนเอง ที่อยู่บนหลักของความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน โดยมีความรู้และคุณธรรมเป็นสิ่งที่สนับสนุนให้หลัก 3 ประการดำเนินไปได้อย่างราบรื่น เศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นแนวคิดที่สามารถเข้าถึงได้ด้วยปัญญา สามารถคิดวิเคราะห์และประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมในแต่ละบุคคลได้ และเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการสร้างภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี และในขณะเดียวกันการใช้ชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงก็ไม่ได้หมายถึงการอยู่ลำพังโดยไม่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น การปฏิเสธโลกาภิวัตน์ หรือการกลับไปใช้ชีวิตแบบเรียบง่ายของสังคมไทยสมัยเก่า หรือการสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมปิด ไม่ต้องติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น ตรงกันข้ามเศรษฐกิจพอเพียงนำเสนอแนวทางในการรับมือและอยู่ร่วมกับตลาดเสรีของโลกสมัยใหม่ได้อย่างรู้เท่าทัน โดยเน้นว่าประชาชนจำเป็นต้องมีมาตรการในการพึ่งตนเองให้ได้ในระดับหนึ่ง เพื่อให้อยู่ในตลาดแบบบริโภคนิยมได้โดยไม่ตกเป็นเหยื่อ คำว่าเศรษฐกิจพอเพียงจึงมี 2 ความหมายอยู่ในตัว ได้แก่ ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไป หรือการดำเนินตามทางสายกลางนั่นเอง (องค์การสหประชาชาติ, 2550: xv-xvi) ดังพระราชดำรัส

“พอมีพอกินของตัวเองนั้น ไม่ใช่เศรษฐกิจพอเพียง เป็นเศรษฐกิจสมัยหิน สมัยหินนั้นเป็นเศรษฐกิจพอเพียงเหมือนกัน แต่ว่าค่อยๆ พัฒนาขึ้นมา ต้องมีการแลกเปลี่ยนกัน มีการช่วยระหว่างหมู่บ้าน หรือระหว่างจะเรียกว่าอำเภอ จังหวัด ประเทศ จะต้องมีการแลกเปลี่ยน มีการไม่พอเพียง จึงบอกว่าถ้ามีเศรษฐกิจพอเพียง เพียงเศษหนึ่งส่วนสี่ก็จะพอแล้ว จะใช้ได้”

(พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 23 ธันวาคม 2542, 2544: 23)

แม้ว่าในระยะหลังการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมจะอยู่ในอัตราที่ก้าวหน้ามากขึ้น แต่ก็ยังไม่ถือได้ว่าอยู่ในระดับที่มั่นคง กล่าวคือ ในปี 2547 ประชาชนร้อยละ 11.3 หรือ 7 ล้านคน มีรายได้ต่ำกว่า 1,242 บาทต่อคนต่อเดือน ซึ่งถือว่าอยู่ในเกณฑ์ความยากจนของคนไทย คนจนส่วนใหญ่หรือประมาณร้อยละ 87 คือ เกษตรกรที่อยู่ในชนบท ที่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคใต้ตามลำดับ โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีจำนวนครัวเรือนที่เป็นหนี้สินสูงถึงร้อยละ 78.7 ปัญหาการกระจายได้ยังคงมีอยู่ โดยประชาชนที่มีรายได้มากที่สุดร้อยละ 20 มีส่วนแบ่งของรายได้ร้อยละ 55.2 ของรายได้ทั้งหมด ในขณะที่ประชาชนที่มีรายได้น้อยที่สุดร้อยละ 20 มีส่วนแบ่งรายได้เพียงร้อยละ 4.3 และปัญหาสิ่งแวดล้อมยังเป็นปัญหาสำคัญ โดยในปี

2546 ของเสียอันตรายมีประมาณ 1.8 ล้านตัน แต่สามารถจัดการของเสียอันตรายภาคอุตสาหกรรมได้เพียงร้อยละ 44 และนำขยะชุมชนมาใช้ประโยชน์ได้เพียงร้อยละ 19.4 (องค์การสหประชาชาติ, 2550: 9, 11) ความไม่มั่นคงของสังคมไทยดังกล่าวส่งผลให้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเป็นแนวทางใหม่ในการแก้ปัญหา ยังคงได้รับการยอมรับและนำไปประยุกต์ใช้ในทุกภาคส่วนอย่างต่อเนื่อง โดยอภิชัย พันธเสน (การประชุมทางวิชาการเรื่อง รวมพลังขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สู่การจัดการเรียนรู้สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระหว่างวันที่ 30 มิถุนายน – 1 กรกฎาคม 2550 คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) ได้วิเคราะห์ถึงเหตุผลที่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงยังสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในปัจจุบัน เพราะการพัฒนาที่ผ่านมา เศรษฐกิจทุนนิยมและสังคมบริโภคนิยม ที่เน้นการผลิตปริมาณมาก เพื่อขายได้มากๆ กำไรสูง โดยกระตุ้นความต้องการของผู้บริโภคให้บริโภคมากๆ โดยไม่คำนึงถึงความต้องการที่แท้จริง ส่งผลให้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสิ้นเปลือง ฉะนั้นทุนนิยมและบริโภคนิยมจึงไม่ใช่จุดหมายปลายทางของการสร้างความสุขที่แท้จริง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นทางออกของการดำเนินชีวิตอย่างสมดุล ตามแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยจุดเริ่มต้นของการพัฒนาต้องวัดกันที่ความสุขของคนในสังคมเป็นประการแรก ส่วนเรื่องโครงสร้างการตลาด เศรษฐกิจระดับประเทศหรือระดับโลก เป็นประเด็นที่มีความสำคัญรองลงมา

การพัฒนาประเทศที่ผ่านมาโดยเน้นการพัฒนาจากภายนอกเป็นหลัก ส่งผลให้เกิดปัญหาต่างๆ มากมาย ฉะนั้นในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) จึงเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของการวางแผนพัฒนาประเทศโดยเน้นให้ คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาและใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือช่วยพัฒนาให้คนมีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ด้วยการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยจัดการศึกษาให้เพียงพอ สาธารณสุข และสวัสดิการสังคม การกระจายทรัพยากรอย่างเท่าเทียมกันมากขึ้นด้วยการเน้นบทบาทของภูมิภาค เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตามในปีแรกของแผนพัฒนาฯ ประเทศไทยต้องประสบวิกฤตเศรษฐกิจอย่างรุนแรง ทำให้จุดเน้นของรัฐบาลต้องเปลี่ยนจากวิสัยทัศน์ของการพัฒนาในระยะยาว มาเป็นความอยู่รอดในระยะสั้น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550, <http://www.nesdb.go.th/plan10/index.html>, 8 กุมภาพันธ์ 2550) โดยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะมาใช้ในการกำหนดแผนพัฒนาฯอย่างจริงจังในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) ซึ่งมีความพยายามนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักสำคัญของการพัฒนา แต่เนื่องจากความเข้าใจในความหมายของปรัชญาดังกล่าวยังไม่ลึกซึ้ง และนำไปสู่การปฏิบัติอย่างกว้างขวาง ประกอบกับทางรัฐบาลเองก็ไม่ได้มีความพยายามนำแผนดังกล่าวมาใช้

เป็นนโยบายในการพัฒนาประเทศอย่างแท้จริงบนหลักของความพอประมาณ แต่กลับเน้นนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจ โดยการเพิ่มอำนาจการใช้จ่ายของประชาชน โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบทางลบในระยะยาว ซึ่งสวนทางกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (อภิชัย พันธเสน, 2550: 1-2) ด้วยเหตุผลดังกล่าวในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) จึงยังคงนำเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นจะมุ่งหมายของการพัฒนา ที่มุ่งสู่สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน

จากการที่นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นส่วนหนึ่งของการกำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 และ 10 นั้น ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้นจึงมิใช่เพียงแนวทางการดำเนินชีวิตในระดับปัจเจกบุคคลเท่านั้น แต่เป็นยุทธศาสตร์ของการพัฒนาประเทศ เพราะคนมีความสำคัญที่สุดในการสร้างพื้นฐานความเจริญก้าวหน้า และเป็นความมั่นคงที่แท้จริงของประเทศ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นภูมิปัญญาที่เสริมสร้างจิตใจให้เข้มแข็งได้ด้วยปัญญา จุดเริ่มต้นของการพัฒนาประเทศ จะต้องสร้างพื้นฐานการ พอมิ พอกิน พอใช้ เป็นเบื้องต้นก่อน การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียว เป็นเพียงวิธีการหนึ่งแต่ไม่ใช่จุดหมายปลายทางของการพัฒนา

3. หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริเพื่อใช้เป็นแนวทางสำหรับการดำเนินชีวิตของพสกนิกรชาวไทย ที่ตั้งอยู่บนทางสายกลาง คือความพอดี ไม่มาก และไม่น้อยจนเกินไป ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นทั้งแนวคิดและหลักปฏิบัติ ที่มุ่งสู่การใช้ชีวิตอย่างมีความสุข มีดุลยภาพ และการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งถือเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาประเทศ เพราะเป็นรากฐานวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย ดังพระราชดำรัส

“เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเสมือนรากฐานของชีวิต รากฐานความมั่นคงของแผ่นดิน เปรียบเสมือนเสาเข็มที่ถูกตอกรองรับบ้านเรือนตัวอาคารไว้นั่นเอง สิ่งก่อสร้างจะมั่นคงอยู่ได้ก็อยู่ที่เสาเข็ม แต่คนส่วนมากมองไม่เห็นเสาเข็ม และลืมเสาเข็มไป เสียด้วยซ้ำ”

(พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อ้างถึงใน วารสารชัยพัฒนา, 2542)

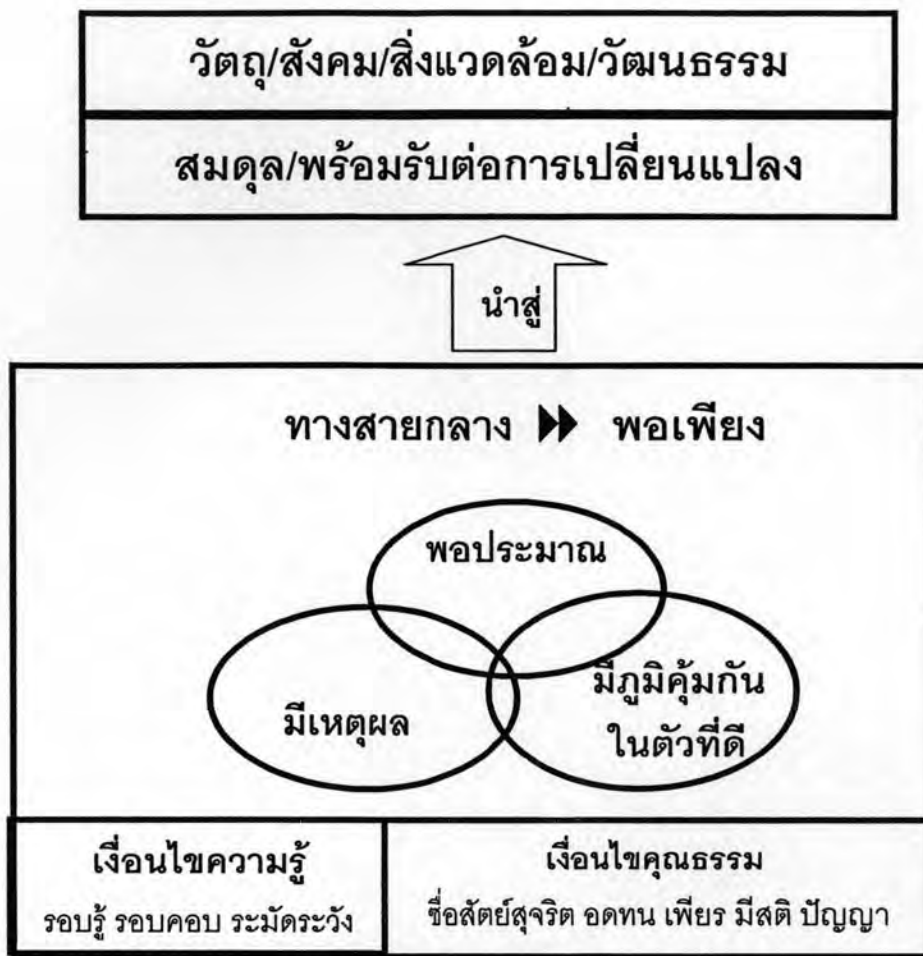
หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากกระแสพระราชดำรัส สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้กำหนดถึงคุณลักษณะ 3 ประการ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2548: 15-16)

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น
2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ
3. การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

ทั้งนี้จะต้องประกอบด้วยเงื่อนไขสำคัญ 2 ประการ คือ ความรู้และคุณธรรม เพื่อใช้ในการตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ กล่าวคือ

1. เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ
2. เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วยมีความตระหนักในคุณธรรม เช่น มีความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทน ความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ไม่โลภ และไม่ตระหนี่

จากหลักการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงข้างต้น สามารถสรุปความสัมพันธ์ดังแผนภาพ ได้ดังนี้

แผนภาพที่ 1 หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา : ปรียานุช พิบูลสรารุณ, <http://www.sufficiencyeconomy.org>, 30 มิถุนายน 2550

จากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อภิชาติ พันธเสน (2550: 8-9) ได้วิเคราะห์ความเชื่อมโยงของคุณลักษณะและเงื่อนไขของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ดังนี้ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นทั้งวิถีคิดที่จะนำชีวิตไปสู่การมีชีวิตที่มีความทุกข์น้อยหรืออีกนัยคือชีวิตที่มีความสุขเพิ่มขึ้นและเป็นทั้งวิธีการปฏิบัติตน การดำเนินชีวิตอย่างมีดุลยภาพ และการพัฒนาที่ยั่งยืน กล่าวคือ การมีภูมิคุ้มกันที่ดีจะช่วยให้กิจการสามารถดำรงอยู่ได้ในลักษณะที่ไม่เสี่ยงมากจนเกินไป ทำให้ไม่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นที่ไม่อาจคาดเดาล่วงหน้าได้ หรือถ้าหากได้รับผลกระทบก็จะสามารถฟื้นตัวได้ในเวลารวดเร็ว ซึ่งการที่จะมีภูมิคุ้มกันที่ดีได้นั้นจำเป็นต้องมาจากการพึ่งตนเองให้ได้เป็นส่วนใหญ่ ถ้าสามารถพึ่งตนเองได้มากเท่าไร ภูมิคุ้มกันก็จะมีสูงมากขึ้น ไม่ว่าการเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้น และมีความรุนแรงมากน้อยเพียงใดก็สามารถจัดการได้ แต่การ

พึ่งตนเองได้นั้นจำเป็นต้องมีวิถีคิดในเรื่องของความพอประมาณ ความหมายของความพอประมาณก็คือทำทุกอย่างเท่าที่จะสามารถจัดการเองได้ ไม่เกินกำลัง ความสามารถหรือโลกมาก แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องไม่หย่อนยาน หรือเฉื่อยชา เป็นเหตุให้ไม่สามารถที่จะช่วยตัวเองได้ ดังนั้นความพอประมาณจึงเป็นวิถีคิดที่สามารถจะหนุนช่วยความสามารถในการพึ่งตนเองให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้นและสัมฤทธิ์ผลได้จริง อันเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการมีภูมิคุ้มกันที่ดี และเมื่อสามารถมีภูมิคุ้มกันที่ดีแล้ว ก็ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องไปเอาโรคเอาเปรียบผู้อื่น สามารถดำเนินการทุกสิ่งทุกอย่างได้อย่างซื่อสัตย์สุจริต มีความเพียร มีความอดทน ตลอดจนมีความเมตตา กรุณาต่อผู้อื่นนั่นก็คือ ความมีเหตุผล แต่การจะมีวิถีคิดและวิธีปฏิบัติตามคุณลักษณะทั้ง 3 นั้นจะต้องมีสิ่งที่คอยหนุนนำ ได้แก่ ความรู้และคุณธรรม การมีความรู้ซึ่งประกอบด้วย รู้จริง รอบคอบ และระมัดระวัง คือ การมีปัญญาที่ถูกกำกับด้วยสติ ภายใต้เงื่อนไขดังกล่าว คุณธรรมก็จะเกิดคือ ความซื่อสัตย์สุจริต ชยัน อดทน และโอบอ้อมอารี ตลอดจนเมตตา กรุณา และมุขิตา

4. การปฏิบัติตนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การปฏิบัติตนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การนำเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งยึดหลักของการพึ่งตนเอง และการดำเนินชีวิตบนทางสายกลาง ซึ่งได้มีผู้ทรงคุณวุฒิและหน่วยงานต่างๆ ได้แนะวิธีการปฏิบัติตน โดยสามารถแยกออกตามขอบเขต 4 ด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านวัฒนธรรม ดังนี้

สุเมธ ตันติเวชกุล (2541: 6) ได้กล่าวถึงการปฏิบัติตนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริไว้ 5 ประการ ซึ่งการปฏิบัติตนดังกล่าวนี้จะอยู่ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับด้านเศรษฐกิจโดยยึดหลักความประหยัด และด้านสังคมโดยใช้คุณธรรมมาเป็นกรอบในการดำเนินชีวิต มีรายละเอียด ดังนี้

1. ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้าน ลดละความฟุ่มเฟือยในการดำรงชีพอย่างจริงจัง
2. ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้องสุจริต แม้ตกอยู่ในภาวะขาดแคลนในการดำรงชีพก็ตาม
3. ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันกันในทางการค้าขายประกอบอาชีพแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรงดังอดีต
4. ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางใช้ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยากครั้งนี้ โดยต้องขวนขวายใฝ่หาความรู้ให้เกิดมีรายได้เพิ่มพูนขึ้นจนถึงขั้นพอเพียงเป็นเป้าหมายสำคัญ

5. ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี ลดละสิ่งชั่วให้หมดสิ้นไป ทั้งนี้ด้วยสังคมไทยที่ล่มสลายลงในครั้งนี้ เพราะยังมีบุคคลจำนวนมิใช่น้อยที่ดำเนินการโดยปราศจากละอายแผ่นดิน

สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ กระทรวงสาธารณสุข(2549: 26-27) ได้เสนอแนวทางการปฏิบัติตนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง โดยครอบคลุมในด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและด้านสิ่งแวดล้อม ดังมีรายละเอียดดังนี้

1. แสวงหารายได้ด้วยความสุจริต และเป็นอาชีพที่เอื้อประโยชน์แก่สังคม
2. ขยันหมั่นเพียร มุ่งมั่นตั้งใจ ใฝ่ความเจริญ ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค
3. เรียนรู้ต่อเนื่องทั้งภายในและภายนอก พัฒนาตนเองไม่หยุดนิ่ง
4. พึ่งตนเองก่อน และช่วยเหลือเกื้อกูลกัน
5. ประหยัด รู้จักเก็บออม และสร้างหลักประกันให้แก่ชีวิต
6. กินอยู่อย่างสมถะ ถือครองวัตถุโดยคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยเป็นอันดับแรก
7. ไม่ซ่องแวงยาเสพติด เหล้าบุหรี่ อบายมุขทั้งปวง
8. ใช้ทรัพยากรและพลังงานอย่างประหยัด อยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างนอบน้อม
9. มีศีลธรรม ยึดมั่นในวิถีแห่งความถูกต้องดีงาม

อภิชัย พันธเสน (2550: 4-7) ได้เสนอถึงการกระทำหรือการแสดงออกตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ 12 ประการ ซึ่งสามารถจะวิเคราะห์ได้ว่าการปฏิบัติตนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงครอบคลุมในด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านวัฒนธรรม และอภิชัยยังได้เสนออีก 2 ประการที่ครอบคลุมให้เห็นถึงการกระทำที่แสดงถึงคุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับความพอเพียง คือ ความมีเหตุผลและการมีสติสัมปชัญญะ หรือการใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ดังรายละเอียดดังนี้

1. ความพอประมาณ หมายถึง การรู้จักความพอดี พอประมาณในการดำรงชีวิตไม่ให้หลงไหลไปตามกระแสของวัตถุนิยม หรือยึดติดพันนาการอยู่กับสิ่งใด คือสามารถสร้างความพอใจหรือภาคภูมิใจ ในสิ่งที่ตนเองมีอยู่ เป็นอยู่ได้โดยไม่โลภหรือขวนขวายให้ได้มาในทางทุจริตหรือประพฤติมิชอบ พร้อมทั้งสามารถเฝ้าหาความรู้อยู่ตลอดเวลา เพื่อพัฒนาแก้ไขปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นตามศักยภาพของตนเองที่มีอยู่

2. ความมีเหตุผล หมายถึง ความสามารถในการใช้ปัญญาคิดใคร่ครวญและไตร่ตรองอย่างรอบคอบ เพื่อค้นหาสาเหตุหรือต้นตอของปัญหาว่ามาจากสิ่งใด หรือทำความเข้าใจกับสิ่งนั้นๆ อย่างละเอียด โดยไม่หลงเชื่อมงาย ด้วยว่าเป็นเพียงการรับฟังหรือทำตามกันมา แต่ต้องรู้จักพิสูจน์ให้เป็นที่ประจักษ์ด้วยเหตุผลได้โดยไม่ผูกพันยึดติดกับตนเองหรือผลประโยชน์ของผู้ใด

แต่อยู่บนหลักของทางสายกลาง ที่ต้องอาศัยการพิจารณาเหตุปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ ว่าจะก่อให้เกิดผลดีหรือผลเสียต่อตนเอง ผู้อื่นและสังคมอย่างไร

3. ความประหยัด หมายถึง การดำเนินชีวิตหรือวิถีชีวิตของคนไทยให้อยู่อย่างพอประมาณตน และการรู้จักมีเหตุผล เดินอยู่บนทางสายกลาง มีความพอดีและพอเพียงในตนเอง ครอบครัว และชุมชน โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยภายนอกต่างๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ สิ่งสำคัญคือต้องรู้จักการพึ่งพาตนเองโดยไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน และรู้จักนำปัจจัยพื้นฐานมาใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขความสบาย และพอเพียงกันตนเอง สามารถตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้านเพื่อลดละความฟุ่มเฟือยในการดำรงชีพอย่างจริงจัง

4. ความซื่อสัตย์สุจริตต่อตนเอง ครอบครัวและสังคม หมายถึง การประพฤติปฏิบัติทางกาย วาจา ใจให้ตั้งมั่นอยู่ในความดี ความรับผิดชอบและความจริงใจที่มีต่อตนเอง ครอบครัว และผู้อื่น (ครองตน ครองเรือน ครองงาน) ไม่คิดหลอกลวง คดโกงฉ้อฉล หรือกลับกลอกผิดสัจจะ คำมั่นสัญญาที่จะทำให้เบี่ยงเบนไปจากเป้าหมายความดีหรือความถูกต้อง รวมไปถึงความรับผิดชอบต่อในสิทธิหน้าที่และเคารพในกฎกติกาของสังคม ตลอดจนปฏิบัติหน้าที่การงานด้วยความสุจริตและตั้งใจจริง เพื่อทำหน้าที่ของตนเองให้สำเร็จลุล่วง อย่างระมัดระวัง รอบคอบและตรงไปตรงมา มีความโปร่งใส ไม่แสวงหาประโยชน์ในทางมิชอบให้แก่ตนเองและพวกพ้อง ซึ่งจะเป็นการทำลายชื่อเสียง ความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจที่มีต่อตนเองตลอดไปได้

5. ความมีระเบียบวินัย หมายถึง การควบคุม การประพฤติปฏิบัติให้เหมาะสม โดยใช้สติปัญญากำกับ รู้ตัวและบังคับควบคุมตนเองให้เคารพกฎกติกา ระเบียบข้อบังคับหรือมารยาททางสังคม และกฎหมาย ศีลธรรมอย่างเคร่งครัด

6. การมีสติสัมปชัญญะ หรือการใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต หมายถึง การรู้จักใช้สติปัญญามากำกับและควบคุมตนเองให้มีความตื่นรู้ตัวเองอยู่ตลอดเวลาว่ากำลังคิดและทำอะไร เพื่ออะไร เพื่อใคร และจะนำไปสู่ผลดีหรือผลเสียอย่างไร โดยสามารถครองสติให้สำรวม ระมัดระวังและรอบคอบ คือ สามารถเป็นผู้ตระหนักรู้เท่าทันถึงข้อดีข้อเสียของตน ไม่ปล่อยไปตามอารมณ์ หรือความอำเภอใจและกล้าปฏิเสธสิ่งไม่ดี หรือไม่ถูกต้อง เพื่อไม่ให้สร้างความเสียหายต่อตนเองและผู้อื่น ส่วนรวม

7. ความอดทนและความเพียร หมายถึง การกระทำการงานทุกอย่างด้วยความตั้งใจ และมุมานะเพียรพยายามอย่างเข้มแข็ง โดยไม่ย่อท้อต่อปัญหาและอุปสรรคทั้งปวง เพื่อให้งานที่ทำบรรลุผลสำเร็จและได้รับผลดีสูงสุด ซึ่งทั้งนี้จะต้องอาศัยความอดทนอดกลั้นและรู้จักยับยั้งชั่งใจหรือข่มใจอย่างยิ่งยวด เมื่อต้องเผชิญกับปัญหาและเหตุการณ์ร้ายวนที่อาจทำให้ล้มเลิกความเพียร และบั่นทอนจิตใจให้อ่อนแอลง จนถูกครอบงำหรือดลาลึกลงไปในความชั่วหรือความทุจริต

ในที่สุด แต่หากมีความหนักแน่นบังคับจิตใจให้สามารถยืนหยัดต่อสู้อย่างเข้มแข็งโดยไม่หวั่นไหว หรือหวังรอรับโชคชะตา ก็ย่อมได้รับผลแห่งความสำเร็จและความสุขที่ยั่งยืน

8. ความกตัญญูรู้คุณ หมายถึง การปลูกฝังอบรมคุณธรรม จริยธรรม ให้ปฏิบัติตนตาม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดั่งงาม รวมถึงการส่งเสริมพระศาสนา เพื่อร่วมกันหล่อหลอม ให้สมาชิกในสังคมได้รู้จักตนเอง เกิดสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบที่มีต่อตนเอง ครอบครัว สังคมและประเทศชาติ แม้ต้องเผชิญกับปัญหาชีวิตหรืออุปสรรคก็สามารถมีกำลังใจต่อสู้ หรือ แรงจูงใจในการทำมาดี เพื่อให้ชีวิตมีคุณค่าและมีความหมายได้โดยพิจารณาจากตัวอย่างของ บุคคลต้นแบบที่ดี

9. ความไม่ประมาท หมายถึง การดำเนินชีวิตให้ตั้งมั่นอยู่ในความดีและความไม่ ประมาท โดยประพฤติปฏิบัติตนให้อยู่ในความถูกต้องดั่งงามตามหลักคำสอนทางศาสนา วัฒนธรรม เพื่อไม่ให้ก้าวล่วงพ้นไปสู่การกระทำความชั่ว รวมถึงการประพฤติตนในทางที่เหมาะสม เพื่อป้องกันหรือระมัดระวังไม่ให้เกิดความทุกข์หรือความเดือดร้อน ทั้งต่อชีวิตและทรัพย์สิน หรือ สร้างความเสียหายทำลายศาสนา และวัฒนธรรมได้ และที่สำคัญดังสามารถสะท้อนจาก

9.1 การธำรงรักษาวัฒนธรรมความเป็นไทยด้วยการประพฤติปฏิบัติตาม ค่านิยม วัฒนธรรม ความเชื่อ คำสอนทางศาสนาอย่างเหมาะสม

9.2 พฤติกรรมเสี่ยง (การเสพสิ่งที่เป็นอันตรายต่อร่างกายในรูปแบบต่างๆ เช่น การดื่มสุรา การสูบบุหรี่)

9.3 การแสดงออกซึ่งพฤติกรรมที่สร้างสรรค์ ได้แก่ การเข้าร่วมและประกอบ กิจทางวัฒนธรรมและศาสนา

10. ความเสียสละ หมายถึง การรู้จักเสียสละ ลดละความเห็นแก่ตัวหรือความโลภ ตระหนี่ ด้วยการแบ่งปันให้กับผู้สมควรให้ในรูปแบบต่างๆ ทั้งทางร่างกาย กำลังทรัพย์ กำลัง ปัญญา

11. ความสามัคคี หมายถึง การคำนึงถึงเรื่องของความรักและความเมตตาระหว่าง เพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ประชาชนทุกคนต้องยึดหลักความสมัครสมานสามัคคี และการประสาน ความเข้าใจอันดีต่อกัน เพื่อประโยชน์สูงสุดร่วมกันของสาธารณชน โดยต้องอาศัยการทำงานที่ พึงพาอาศัยซึ่งกันและกันอย่างกว้างขวาง ซึ่งจะนำไปสู่เป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาประเทศ คือ ความสงบสุขของสังคม (Gross National Happiness: GNH) ได้อย่างยั่งยืน

12. ความรับผิดชอบต่อสังคม หมายถึง การมีจิตสำนึกหรือการตระหนักต่อบทบาท หน้าที่ในการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ด้วยการประพฤติปฏิบัติตนตามกฎระเบียบ กติกา จารีต ประเพณี กฎหมายของสังคม พร้อมทั้งคำนึงถึงผลจากการกระทำของตนเองที่มีผลกระทบต่อ

สังคม เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ตลอดจนร่วมกันพัฒนาสร้างสรรค์สังคมให้น่าอยู่และมีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืน

การปฏิบัติตนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ผู้ทรงคุณวุฒิและหน่วยงานต่างๆ ได้อธิบายไว้ข้างต้น มีความสอดคล้องกับหลักปฏิบัติ 4 ประการของคณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง กล่าวคือ (ปรียานุช พิบูลสรารุท, 2549: 230-234)

1. สมดุลทางด้านเศรษฐกิจ หมายถึง การดำรงชีวิตให้รายได้สมดุลกับรายจ่าย รวมทั้งต้องมีการออมและการประกัน
2. สมดุลทางด้านสังคม หมายถึง การนำหลักคุณธรรมมาเป็นกรอบในการดำรงชีวิตได้แก่ มีความเพียร ใช้สติปัญญาและความรอบคอบ การไม่เห็นแก่ตัว ความรู้รักสามัคคี ไม่เอาเปรียบ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แบ่งปันทั้งกำลังทรัพย์ กำลังกาย กำลังใจ และกำลังความรู้
3. สมดุลด้านสิ่งแวดล้อม หมายถึง การจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน รักษาสมดุลสิ่งแวดล้อม เห็นความจำเป็นของการอยู่ร่วมกันกับระบบนิเวศวิทยาอย่างสมดุล
4. สมดุลด้านวัฒนธรรม หมายถึง การเห็นคุณค่าและภาคภูมิใจในความเป็นไทย วัฒนธรรมอันดีงามของชาติ คิดถึงบุญคุณของแผ่นดินไทย ตลอดจนรู้จักแยกแยะและเลือกรับวัฒนธรรมจากภายนอกมาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม

การปฏิบัติตนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้เป็น 4 ด้านดังต่อไปนี้

1. ด้านเศรษฐกิจ หมายถึง การรู้จักความพอดี พอประมาณ มีเหตุผลในการดำเนินชีวิต และไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น โดยยึดหลักของความประหยัด ดำรงชีวิตให้รายได้สมดุลกับรายจ่าย ลดละสิ่งฟุ่มเฟือย เลือกใช้สิ่งของโดยคำนึงถึงประโยชน์และความจำเป็น ไม่ยึดติดกับกระแสบริโภคนิยมหรือวัตถุนิยม รู้จักการออมและสร้างหลักประกันให้แก่ชีวิต รวมทั้งรู้จักพึ่งพาตนเองจากปัจจัยที่มีอยู่ภายในตนเอง ครอบครัว และชุมชน มากกว่าจะพึ่งพาจากปัจจัยภายนอก
2. ด้านสังคม หมายถึง การประพฤติปฏิบัติตนตามหลักคำสอนของศาสนา โดยใช้สติและปัญญาเป็นเครื่องกำกับ ให้ดำเนินชีวิตในแนวทางที่ถูกต้อง อันประกอบด้วย ความซื่อสัตย์สุจริต รู้รักสามัคคี เสียสละ การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทั้งกำลังกาย กำลังใจ กำลังทรัพย์ และกำลังปัญญา

ไม่เสพสิ่งเสพติดให้โทษและอบายมุข มีความอดทนและความเพียร ทำงานด้วยความตั้งใจ เต็มกำลังความสามารถ มีความพยายามไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคและปัญหาทั้งปวง เพื่อให้งานสำเร็จ ลุล่วง และได้รับผลสำเร็จสูงสุด ตลอดจนชวนชวหาความรู้เพิ่มเติม เรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

3. ด้านสิ่งแวดล้อม หมายถึง การใช้ทรัพยากรและพลังงานอย่างประหยัด สามารถจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้ใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน รักษาสมดุลสิ่งแวดล้อม เห็นความจำเป็นของการอยู่ร่วมกันกับระบบนิเวศวิทยาอย่างสมดุล

4. ด้านวัฒนธรรม หมายถึง การธำรงรักษาวัฒนธรรมไทยด้วยการประพฤติปฏิบัติตามค่านิยม วัฒนธรรม ความเชื่อ คำสอนของศาสนาอย่างเหมาะสม ด้วยการปฏิบัติตนตามขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม เห็นคุณค่าและภาคภูมิใจในความเป็นไทย และวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา และวัฒนธรรมอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งปฏิบัติตนตามกฎหมายระเบียบข้อบังคับหรือมารยาททางสังคม กฎหมาย และศีลธรรมอย่างเคร่งครัด ตลอดจนรู้จักแยกแยะและเลือกรับวัฒนธรรมจากภายนอกมาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม

5. โรงเรียนเตรียมทหารกับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง

ทหาร-ตำรวจ เป็นบุคลากรที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อความมั่นคงของชาติ ในการรักษาอำนาจอธิปไตย และควบคุมสังคมให้สงบสุข เพราะเป็นผู้ที่ต้องรับผิดชอบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนโดยตรง รักษาความสงบภายใน และทำหน้าที่ป้องกันประเทศ ดังกระแสพระราชดำรัสถึงความสำคัญของทหาร-ตำรวจในพิธีพระราชทานกระบี่แก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนเหล่าทัพ ดังนี้

“...ฉะนั้นแต่ละคนควรจะได้ทราบตระหนักแต่เบื้องต้นแล้วว่า นายทหารเป็นผู้ที่มีภารกิจต้องปฏิบัติ และรับผิดชอบมาก ทั้งในด้านการปกครองบังคับบัญชา และการบริหาร ซึ่งจำเป็นจะต้องปฏิบัติให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีทุกๆ ด้าน เพราะงานของทหารนั้น ล้วนผูกพันอยู่กับความมั่นคงปลอดภัยของประเทศชาติทั้งสิ้น”

(พระราชดำรัสในพิธีพระราชทานกระบี่แก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า โรงเรียนนายเรือ โรงเรียนนายเรืออากาศ และวิทยาลัยแพทยศาสตร์พระมงกุฎเกล้า 11 กุมภาพันธ์

2540, 2540ข, <http://kanchanapisek.or.th/speeches/1997/0211.th.html>, 29 กรกฎาคม 2549)

"...ตำรวจเป็นผู้พิทักษ์รักษาความสงบสุข ความมั่นคงปลอดภัย และความถูกต้องเป็นธรรมในบ้านเมือง งานในหน้าที่จึงเต็มไปด้วยความยากลำบาก ที่จะต้องตรากตรำปฏิบัติ และมากไปด้วยปัญหายุ่งยากนานาชนิด ที่จะต้องขบคิดวินิจฉัย รวมทั้งอาชญากรรมทุกรูปแบบ ที่จะต้องเสี่ยงอันตรายเข้าระงับปราบปราม ด้วยเหตุนี้ทางราชการบ้านเมืองจึงได้มอบหมายสิทธิ และอำนาจทางกฎหมายให้ เพื่อเป็นเครื่องมือปฏิบัติงานและป้องกันรักษาชีวิต ผู้เป็นตำรวจควรต้องทราบ ตระหนักถึงความรับผิดชอบในหน้าที่ และสิทธิพิเศษของตน ดังกล่าว แล้วตั้งใจ พยายามฝึกฝนตนเองให้มีความรู้ความสามารถจริง มีระเบียบวินัย มีความเข้มแข็งอดทน และมีสติยั้งคิดสูง ที่จะใช้อำนาจที่มีอยู่ด้วยความเที่ยงตรง ด้วยความฉลาดรอบคอบ และด้วยความสังวรระวัง มิให้เกิดขอบเขตและความจำเป็น ถ้าทำได้ดังนี้ งานทุกอย่าง ก็จะดำเนินไปโดยราบรื่น และบรรลุผลสำเร็จที่ถูกต้องสมบูรณ์ ช่วยให้มีบังเกิดผลดีทั้งแก่ตนและส่วนรวม..."

(พระราชดำรัสในพิธีพระราชทานกระบี่แก่ว่าที่ร้อยตำรวจตรี ที่สำเร็จการศึกษาชั้นสูงสุด จากโรงเรียนนายร้อยตำรวจ ประจำปีการศึกษา 2539 3 มิถุนายน 2540, 2540ค, <http://kanchanapisek.or.th/speeches/1997/0603.th.html>, 29 กรกฎาคม 2549)

โรงเรียนเตรียมทหารในฐานะเป็นสถาบันการศึกษาแรกที่สร้างนายทหาร-ตำรวจที่ดีในอนาคต เป็นสถาบันการศึกษาเฉพาะทางที่เปิดรับเยาวชนและบุคคลชายที่สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยจุดมุ่งหมายในการสร้างนักเรียนเตรียมทหาร คือ จะต้องเป็นทั้ง คนเก่ง คนดี และเป็นผู้ที่มีอุดมการณ์ (โรงเรียนเตรียมทหาร, 2550ก: 1) ทั้งนี้การดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงยังสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550, <http://www.nesdb.go.th/plan10/index.html>, 8 กุมภาพันธ์ 2550) และหลักยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบของกองบัญชาการทหารสูงสุด ข้อที่ 5 ที่มีกลยุทธ์หลักคือ พัฒนาพลังอำนาจของชาติในด้านเศรษฐกิจ สังคมจิตวิทยา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และการเมือง โดยเน้นการดำเนินการตามทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง (โรงเรียนเตรียมทหาร, 2550ก: 1) ฉะนั้นทางโรงเรียนเตรียมทหารจึงได้น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นกรอบในกระบวนการคิดและการปฏิบัติ เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างสมดุลท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุค

ปัจจุบัน โดยการจัดโครงการต่างๆ เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง และได้ดำเนินการแล้ว ดังนี้ (โรงเรียนเตรียมทหาร, 2550ก: 1-8)

1. โครงการสร้างนิสัยการใช้จ่ายอย่างประหยัดให้กับนักเรียนเตรียมทหาร โดยกำหนดให้นักเรียนเตรียมทหารชั้นปีที่ 3 มีการบันทึกบัญชีใช้จ่ายส่วนบุคคล ซึ่งได้รับการสนับสนุนสมุดบัญชี "ทำบัญชี มีพอใช้ ให้พอดู" จากกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ รวมทั้งแนะนำวิธีการจดบันทึกค่าใช้จ่ายทั้งรายวันและรายเดือน โดยนักเรียนเตรียมทหารชั้นปีที่ 3 ทุกคน จะต้องส่งสมุดบัญชีในตอนปลายภาคการศึกษาที่ 1 ในวิชาการเงิน การคลังและธนาการ ส3053 เพื่อเก็บคะแนน และต้องสรุปผลการศึกษาเพิ่มเติมใน 4 ประเด็น คือ วันเริ่มต้นและวันสิ้นสุดการทำบัญชี สรุปการใช้จ่ายแต่ละเดือน ประโยชน์ที่ได้รับ และข้อเสนอแนะอื่นๆ ในการทำบัญชี (สกุลกาญจน์ นิยมพลอย, สัมภาษณ์, 23 สิงหาคม 2550)

2. โครงการศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ประมาณ 5 ไร่ โดยใช้สถานทีบริเวณด้านหลังกองร้อยบริการ โรงเรียนเตรียมทหารดำเนินกิจกรรมในลักษณะการทำเกษตรแบบผสมผสาน เพื่อการพึ่งตนเองของเกษตรกร และการบริหารจัดการพื้นที่จำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด ตามแนวทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ในอัตราส่วน 30:30:30:10 ประกอบด้วย การปลูกพืชและการเลี้ยงสัตว์โดยการจัดการให้มีผลผลิตอย่างต่อเนื่อง การใช้ปุ๋ยชีวภาพแทนการใช้สารเคมี การปลูกหญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ ทั้งนี้เพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้และฝึกปฏิบัติให้กับนักเรียนเตรียมทหาร ข้าราชการ ประชาชนทั่วไป รวมทั้งเยาวชนที่เข้ามาทำกิจกรรมในโรงเรียนเตรียมทหาร เพื่อให้เข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และเกษตรทฤษฎีใหม่ โดยการทำกิจกรรมภายในศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ใช้กำลังพลของกองร้อยบริการร่วมกับนักเรียนเตรียมทหารจากชมรมเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 21 นาย ซึ่งได้ผ่านการฝึกอบรมหลักสูตรกิจกรรมธรรมชาติสู่เศรษฐกิจพอเพียง ณ ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบฉีง อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี และศูนย์กิจกรรมธรรมชาติสองสลึง อ.แกลง จ.ระยอง เป็นวิทยากร หลังจากนั้นจะได้มีการผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนให้นักเรียนเตรียมทหารคนอื่นๆ ได้เข้ามาปฏิบัติหน้าที่แทน

3. โครงการให้ความรู้ด้านบริหารจัดการการเงิน ภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีการจัดมุมความรู้ตลาดทุน (SET Corner) บริเวณห้องสมุดโรงเรียนเตรียมทหาร ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย เพื่อเผยแพร่ความรู้ด้านการบริหารจัดการส่วนบุคคล เรื่องการออมและการลงทุน การวางแผนด้านการเงินต่างๆ รวมทั้งส่งเสริมโครงการ E-Learning เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว นอกจากนี้ยังได้มีการเรียนเชิญวิทยากรจากตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย มาบรรยายพิเศษ ในเรื่องการเงิน การวางแผนด้านการออมและการลงทุนภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ให้กับข้าราชการและนักเรียนเตรียมทหาร เพื่อให้นักเรียนเตรียม

ทหารมีความรู้ด้านการเงิน การวางแผนด้านการออมและการลงทุน ซึ่งเป็นหลักการของการพึ่งตนเองบนหลักของเหตุผล และสร้างภูมิคุ้มกันให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมั่นคง

4. โครงการชมกิจการประกอบการศึกษาของนักเรียนเตรียมทหารชั้นปีที่ 3 จำนวน 531 นาย ระหว่างวันที่ 12-15 กรกฎาคม พ.ศ.2550 ณ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง 14 จังหวัด ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ ได้แก่ จ.สระแก้ว จ.กาญจนบุรี จ.เลย จ.ชัยภูมิ จ.หนองคาย จ.นครพนม จ.อุดรธานี จ.สกลนคร จ.บุรีรัมย์ จ.สุรินทร์ จ.อุบลราชธานี จ.อำนาจเจริญ จ.ศรีสะเกษ และ จ.มุกดาหาร เพื่อศึกษาการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่สามารถนำไปปฏิบัติในพื้นที่จริง รวมทั้งศึกษาวิถีชนบทและบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ร่วมกับประชาชน และเมื่อกลับมาถึงโรงเรียนเตรียมทหารแล้ว ตัวแทนของนักเรียนเตรียมทหารที่ได้ไปศึกษาดูงานได้ออกมาแถลงถึงความประทับใจและประโยชน์ที่ได้รับจากการไปศึกษาดูงานแก่นักเรียนเตรียมทหารทั้ง 3 ชั้นปีฟัง (สมควร ทองนาค, สัมภาษณ์, 8 สิงหาคม 2550)

จากโครงการของโรงเรียนเตรียมทหาร นักเรียนเตรียมทหารได้รับโอกาสเรียนรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยผลที่คาดว่าจะได้รับเมื่อนักเรียนเตรียมทหารได้ปฏิบัติตามโครงการต่างๆ คือ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ และสามารถขยายผลนำความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงไปเผยแพร่กับกลุ่มเป้าหมายต่างๆ เมื่อมีโอกาส เพื่อให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้ในอันที่จะสร้างความมั่นคงให้กับชาติ รวมทั้งปลูกฝังอุดมการณ์ความรักชาติ และสถาบันกษัตริย์ให้กับนักเรียนเตรียมทหาร (โรงเรียนเตรียมทหาร, 2550ก: 2) และเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของโรงเรียนเตรียมทหารดังกล่าว กองวิชาสังคมศาสตร์ จึงได้จัดให้มีการเรียนการสอนเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงในชั้นเรียนไว้ในรายวิชาต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนมีความเข้าใจเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงมากยิ่งขึ้น ทั้งในภาคทฤษฎีและปฏิบัติ ซึ่งปรากฏในแผนการสอนรายวิชาต่างๆ ดังนี้

1. แผนการสอนวิชาเศรษฐศาสตร์ ส204 ชั้นปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 2 หน่วยการเรียนรู้ที่ 7 เรื่องเศรษฐกิจเฉพาะเรื่อง นักเรียนเตรียมทหารจะเรียนรู้เกี่ยวกับความหมาย ความเป็นมา หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทฤษฎีใหม่กับเศรษฐกิจพอเพียง โดยแบ่งกลุ่มศึกษาและออกมาอภิปรายผลการศึกษา รวมทั้งให้นักเรียนเตรียมทหารร่วมกันแสดงความคิดเห็นในเรื่องการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้

2. แผนการสอนวิชาการเงิน การคลังและธนาคาร ส3053 ชั้นปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง โดยนักเรียนเตรียมทหารจะเรียนรู้เกี่ยวกับหลักทฤษฎีและการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และเพื่อให้ผู้เรียนมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งและเห็นเป็นรูปธรรมของการใช้ชีวิตแบบพอประมาณและพึ่งตนเองตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จึงได้

ให้มีการศึกษาดูงาน ณ ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ประกอบการเรียนการสอน และให้ผู้เรียนจัดทำบัญชีรายรับ รายจ่าย วางแผนค่าใช้จ่ายแต่ละบุคคลได้

3. แผนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา 3 ส3061 ชั้นปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 2 หน่วยการเรียนรู้ที่ 12 เรื่องสัมมนาพระพุทธศาสนากับการแก้ปัญหาและการพัฒนา โดยนักเรียนเตรียมทหารสามารถอธิบายได้ถึงความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาที่ยั่งยืนได้

โครงการต่างๆ ของโรงเรียนเตรียมทหารและการจัดการเรียนการสอนของกองวิชาสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนใหญ่จะเน้นการให้ความรู้กับนักเรียนเตรียมทหารในชั้นปีที่ 3 เนื่องจากมีเวลาที่เหมาะสมและเป็นชั้นปีสุดท้ายก่อนที่จะเข้ารับการศึกษามหาวิทยาลัยในโรงเรียนเหล่าทัพต่อไป (สมควร ทองนาค, สัมภาษณ์, 8 สิงหาคม 2550) ซึ่งโครงการต่างๆ เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง การจัดการเรียนการสอนในกองวิชาสังคมศาสตร์ และระเบียบปฏิบัติของนักเรียนเตรียมทหารมีความสอดคล้องกับการปฏิบัติตนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทั้ง 4 ด้าน ดังนี้

1. ด้านเศรษฐกิจ นักเรียนเตรียมทหารจะได้รับการส่งเสริมให้มีการวางแผนการใช้จ่ายให้ใช้จ่ายอย่างประหยัดและคุ้มค่า โดยการทำบัญชีรายรับ รายจ่ายรายบุคคล ตามโครงการสร้างนิสัยการใช้จ่ายอย่างประหยัด และการจัดการเรียนการสอนในวิชาการเงิน การคลังและธนาคาร ส3053 และการวางแผนการออมและการลงทุน ตามโครงการให้ความรู้ด้านบริหารจัดการการเงิน ภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2. ด้านสังคม จากการที่นักเรียนเตรียมทหารจะต้องใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันภายในโรงเรียนในลักษณะของการอยู่ประจำ และศึกษาดูงานตามโครงการชมกิจการประกอบการศึกษาของนักเรียนเตรียมทหารชั้นปีที่ 3 ทำให้นักเรียนเตรียมทหารต้องเรียนรู้การใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ความสามัคคี เสียสละเพื่อส่วนรวม บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ ความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทนและความเพียร ทั้งในการศึกษาเล่าเรียนและการฝึกวินัยทหาร-ตำรวจ รวมทั้งไม่ยุ่งเกี่ยวกับสิ่งเสพติดให้โทษและการพนัน หลักธรรมของศาสนาจึงเป็นกรอบในการดำเนินชีวิตทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน ซึ่งนักเรียนเตรียมทหารจะได้รับการอบรมจากการเรียนการสอนในวิชาพระพุทธศาสนา และระเบียบวินัยของทางโรงเรียนที่จะหล่อหลอมให้นักเรียนเตรียมทหารเป็นผู้มีคุณธรรมอย่างแท้จริง

3. ด้านสิ่งแวดล้อม จากการศึกษาดูงานในโครงการศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง และโครงการชมกิจการประกอบการศึกษาของนักเรียนเตรียมทหารชั้นปีที่ 3 ทำให้นักเรียนเตรียมทหารได้เรียนรู้ถึงการใชีวิตอย่างพอเพียง เรียนรู้ถึงคุณประโยชน์และอยู่กับธรรมชาติได้อย่าง

สมดุล รวมถึงเป็นการสร้างจิตสำนึกในการใช้และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

4. ด้านวัฒนธรรม จากการศึกษาดูงานในโครงการศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง และโครงการชมกิจการประกอบการศึกษาของนักเรียนเตรียมทหารชั้นปีที่ 3 นักเรียนเตรียมทหาร นอกจากจะได้รับความรู้ตามแนวคิดเกษตรทฤษฎีใหม่ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว นักเรียนเตรียมทหารยังตระหนักถึงคุณค่าและภูมิปัญญาไทย สร้างจิตสำนึกอุดมการณ์ความรักชาติ และความจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์ เพื่อสร้างศรัทธาภาคภูมิใจในความเป็นไทย และปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

จากวิธีการปฏิบัติตนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของผู้ทรงคุณวุฒิ หน่วยงานต่างๆ และโครงการเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนเตรียมทหาร สามารถสรุปเป็นภาพรวมเพื่อเป็นกรอบแนวคิดในการปฏิบัติตนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้ดังนี้

1. ด้านเศรษฐกิจ การปฏิบัติโดยยึดหลักของความประหยัด ดำรงชีวิตให้รายได้สมดุลกับรายจ่าย มีการวางแผนการใช้จ่ายอย่างรอบคอบ ลดละสิ่งฟุ่มเฟือย เลือกใช้สิ่งของโดยคำนึงถึงประโยชน์และความจำเป็น ไม่ยึดติดกับกระแสบริโภคนิยมหรือวัตถุนิยม รู้จักการออม รวมทั้งรู้จักพึ่งพาตนเองตามศักยภาพของตน

2. ด้านสังคม การปฏิบัติโดยยึดคุณธรรมของศาสนา มีสติและปัญญาเป็นเครื่องกำกับ เพื่อให้ดำเนินชีวิตในแนวทางที่ถูกต้อง อันประกอบด้วย ความซื่อสัตย์สุจริต รู้รักสามัคคี เสียสละ และบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทั้งกำลังกาย กำลังใจ กำลังทรัพย์ และกำลังปัญญา ไม่เสเพลสิ่งเสพติดให้โทษและการพนัน มีความอดทนและความเพียรทำงานด้วยความตั้งใจ เต็มกำลังความสามารถ มีความพยายามไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคและปัญหาทั้งปวง เพื่อให้งานสำเร็จลุล่วง และได้รับผลสำเร็จสูงสุด ตลอดจนชวนชวนหาความรู้เพิ่มเติมเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

3. ด้านสิ่งแวดล้อม การปฏิบัติโดยการใช้ทรัพยากรและพลังงานอย่างประหยัดพอเพียงและคุ้มค่าต่อการดำรงชีวิต เรียนรู้ถึงคุณประโยชน์ของธรรมชาติ สามารถจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้ใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน รักษาสมดุลสิ่งแวดล้อม เห็นความจำเป็นของการอยู่ร่วมกันกับระบบนิเวศวิทยาอย่างสมดุล

4. ด้านวัฒนธรรม การปฏิบัติตนตามขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ เห็นคุณค่าและภาคภูมิใจในภูมิปัญญาและความเป็นไทย มีความรักชาติและจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์ เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา และวัฒนธรรมอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งปฏิบัติตน

ตามกฎระเบียบข้อบังคับหรือมารยาททางสังคม กฎหมาย และศีลธรรมอย่างเคร่งครัด ตลอดจน รู้จักแยกแยะและเลือกรับวัฒนธรรมจากภายนอกมาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กังสดาล อยู่เย็น (2544: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง พลวัตชุมชนบ้านเป็ดในภายใต้ แนวความคิดเศรษฐกิจพอเพียง ตัวอย่างประชากร คือ ชุมชนบ้านเป็ดใน ต.ห้วยน้ำขาว อ.เมือง จ. ตราด ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ใช้แนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์ และแนวการสังเกต วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษาพัฒนาการของชุมชนในด้านเศรษฐกิจ โดยศึกษาลักษณะและปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อลักษณะเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน ผลการวิจัย พบว่า พัฒนาการทางด้านเศรษฐกิจของชุมชนบ้านเป็ดในเริ่มจากระบบเศรษฐกิจแบบดั้งเดิมที่ผลิตเพื่อการบริโภคภายในครัวเรือน ต่อมามีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและรูปแบบการผลิตเพื่อขาย โดยการปลูกพืชเศรษฐกิจ และการสัมปทานป่าไม้ ทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน สมาชิกส่วนหนึ่งได้มีความพยายามปรับเปลี่ยนวิถีการดำรงชีวิตและรูปแบบการผลิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้รูปแบบการผลิตแบบเกษตรทางเลือกเข้ามาปฏิบัติ การบริโภคที่มีความเรียบง่าย โดยคำนึงถึงสุขภาพและสิ่งแวดล้อม มีการพัฒนาขีดความสามารถในการเรียนรู้อย่างเท่าทันในความสัมพันธ์กับบุคคลภายนอก ได้ใช้ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน ในการแบ่งสรรปันส่วนปัจจัยการผลิตให้แก่ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้านและชุมชน การวิจัยได้พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อลักษณะเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านเป็ดใน คือ ผู้นำ กลุ่มและองค์กร กระบวนการเรียนรู้ ค่านิยม การดำเนินชีวิตด้านสังคม วัฒนธรรม เทคโนโลยี ภูมิปัญญา ทรัพยากรธรรมชาติ และการดำเนินชีวิตเศรษฐกิจและภาวะหนี้สิน

ทรงชัย ตียนานท์ (2542: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาทักษะของเกษตรกรในการ สร้างความมั่นคงทางรายได้ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ตัวอย่างประชากรเป็นเกษตรกรที่กู้ยืม เงินในวงเงินไม่เกิน 40,000 บาท จากธนาคารกสิกรไทย สาขาหล่มสักดี จ.เพชรบูรณ์ จำนวน 195 ราย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถาม วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษาความรู้ตาม แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในการสร้างความมั่นคงของรายได้ของเกษตรกร ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรมีทักษะที่เห็นด้วยมากเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ และมีความรู้ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับสูง โดยเกษตรกรส่วนใหญ่เข้าใจว่า แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องของการกินอยู่อย่างประหยัด เหมาะสมกับรายได้ ในด้านสิ่งแวดล้อม การผลิตโดยใช้แรงงานคนแทน เครื่องจักร มีผลทำให้สิ่งแวดล้อมดี ในเรื่องสุขภาพอนามัย การบริโภคอาหารที่ปราศจากสารเคมี มี

ผลทำให้สุขภาพอนามัยดี ในด้านเกี่ยวข้องกับรายได้ พบว่าเกษตรกรมีความรู้ว่าการทำการเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงทำให้เกิดการงดใช้สารเคมี ซึ่งเป็นการลดต้นทุนการผลิต ด้านความพึงพอใจในชีวิตเกษตรกร มีความรู้หากชุมชนทำการเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้มีความพึงพอใจในชีวิต ในด้านความสามัคคีของชุมชนพบว่า มีความรู้ความสามัคคี จะทำให้ชุมชนแข็งแรง พึ่งตนเองได้ แต่ในด้านการปฏิบัติกิจกรรมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ในภาพรวมของการปฏิบัติพบว่า เกษตรกรมีการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อย และในภาพรวมของทัศนคติในการประกอบอาชีพทางการเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในการสร้างความมั่นคงทางรายได้ของครอบครัวพบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีทัศนคติเห็นด้วยมาก

มยุรี เสือคำราม (2546: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การเปรียบเทียบประสิทธิภาพและระดับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ระหว่างเกษตรกรรวมแนวเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรกรรวมกระแสหลัก ตัวอย่างประชากรเป็นเกษตรกรที่ประกอบอาชีพทำนาจำนวน 100 ราย แบ่งเป็นผู้ที่ทำการเกษตรแนวเศรษฐกิจพอเพียง คือ ทำนาและทำกิจกรรมเกษตรอื่นอีก 2 ชนิด 50 ราย และผู้ที่ทำการเกษตรกระแสหลัก คือ ทำนาและรับจ้างนอกฤดูกาลทำนา 50 ราย ใน ต.เขาหินซ้อน อ.พนมสารคาม จ.ฉะเชิงเทรา วัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อเปรียบเทียบระหว่างเกษตรกรรวมแนวเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรกรรวมกระแสหลัก ในเรื่องประสิทธิภาพและระดับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ผลการวิจัยพบว่า 1) เกษตรกรรวมแนวเศรษฐกิจพอเพียงมีประสิทธิภาพสูงกว่าเกษตรกรรวมกระแสหลัก กล่าวคือ เกษตรกรรวมแนวเศรษฐกิจพอเพียงมีความประหยัดและก่อให้เกิดประโยชน์ คือ จากการปลูกข้าว รวมทั้งมีต้นทุนการผลิตที่ต่ำกว่าและได้รับผลตอบแทนที่สูงกว่า การประหยัดนี้สืบเนื่องมาจากระบบเกษตรกรรวมแนวเศรษฐกิจพอเพียงสามารถลดปัจจัยการผลิตบางชนิดโดยการหมุนเวียนนำกลับมาใช้ใหม่ เป็นระบบที่เกื้อกูลกัน นำไปสู่การพึ่งตนเองทั้งในด้านเศรษฐกิจ คือ ได้รับผลตอบแทนคุ้มค่าต่อการลงทุน มีเงินพอกินพอใช้จนถึงเหลือกินเหลือใช้ สร้างความมั่นคงและความอบอุ่นให้แก่ครอบครัว และด้านปัจจัยการผลิต เนื่องจากไม่ใช้ปัจจัยการผลิตภายนอก สามารถใช้ปัจจัยการผลิตภายในระบบ ทำให้ลดความเสี่ยงในการลงทุน ทั้งตลาดปัจจัยการผลิตและตลาดผลผลิต คือ วัตถุประสงค์ในการเกษตรเพื่อการบริโภค จึงไม่จำเป็นต้องหวังขายสินค้าในตลาดผลผลิต ก็สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ 2) เกษตรกรรวมแนวเศรษฐกิจพอเพียงมีระดับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สูงกว่าเกษตรกรรวมกระแสหลัก สืบเนื่องมาจาก เป็นระบบที่ปลูกพืชหลายชนิดโดยเกษตรกรไม่มีเวลาว่างนอกฤดูกาลเกษตร เกิดการเรียนรู้ระบบที่อาศัยอยู่พัฒนาทักษะการเกษตรของตนเองได้ ทั้งยังเมื่อเรียนรู้ระบบที่ตนอาศัยอยู่นานมากขึ้นก็จะสามารถปรับปรุงพัฒนาระบบการผลิตให้มีศักยภาพยิ่งขึ้นไป การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นนี้จะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ เกิดการพัฒนาทัศนคติเชิงบวกต่อระบบเกษตรกรรวมของตนเอง ชุมชน

สังคม และประเทศชาติ โดยการพัฒนาที่เกิดขึ้นทั้งหมดนี้เป็นการพัฒนาที่สอดคล้องกับทฤษฎีการพัฒนาเน้นมนุษย์เป็นศูนย์กลาง กล่าวคือ การพัฒนาเริ่มภายในตนของเกษตรกรเองเป็นลำดับแรก และค่อยขยายผลสู่สังคมรอบข้างต่อไป ในท้ายที่สุดผู้วิจัยสรุปว่า ระบบเกษตรกรรมแนวเศรษฐกิจพอเพียงนี้เป็นระบบที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยจะช่วยให้เกษตรกรสามารถพัฒนาภาคเกษตรกรรมให้ดีขึ้นได้ทางหนึ่ง และยังเป็นเกษตรยั่งยืน คือ ทั้งคนและระบบสามารถดำรงอยู่ได้ตลอดไป การเกษตรสามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจในการดำรงชีพ และรักษาสภาวะแวดล้อม ช่วยฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของดิน เมื่อสิ่งแวดล้อมสมบูรณ์เกษตรกรย่อมมีสุขภาพแข็งแรงทั้งร่างกายและจิตใจ

ไพฑูรย์ พัชรธรรมา (2547: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ความมั่นคงทางรายได้ของแรงงานภาคเกษตรกรรมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง : ศึกษาเฉพาะกรณีสมาชิกนิคมสร้างตนเองโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู ตัวอย่างประชากรเป็นสมาชิกในโครงการรวมน้ำใจถวายในหลวง ระหว่างปี พ.ศ. 2540-2542 จำนวน 317 ราย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถาม วัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อศึกษาความรู้ การปฏิบัติกิจกรรมและทักษะในการประกอบอาชีพทางการเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสร้างความมั่นคงทางรายได้ ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินงานโครงการฯ ใช้เป็นมาตรการบรรเทาปัญหาการว่างงานแก่ผู้ถูกเลิกจ้าง ผู้ว่างงานที่อพยพกลับภูมิลำเนาเนื่องจากภาวะวิกฤติเศรษฐกิจในนิคมสร้างตนเองโนนสัง ตั้งแต่ปี พ.ศ.2540 โดยสนับสนุนการขุดสระน้ำให้แก่สมาชิก และส่งเสริมการประกอบอาชีพทางการเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในรูปแบบเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ เพื่อให้สมาชิกมีงานทำและมีรายได้เลี้ยงตนเองและครอบครัวในลักษณะพออยู่พอกิน สมาชิกส่วนใหญ่มีความรู้ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในระดับมาก สามารถปฏิบัติกิจกรรมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงได้ระดับปานกลาง สมาชิกที่ทักษะที่เห็นด้วยระดับมากกว่าการประกอบอาชีพตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสามารถสร้างความมั่นคงทางรายได้ให้แก่ครอบครัวของตนเองได้ โดยสมาชิกส่วนใหญ่แสดงความประสงค์ที่จะยึดแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพทางการเกษตรต่อไป

พระมหาประทีป พรหมสิทธิ์ (2545 อ้างถึงใน อภิชาติ พันธเสน, 2549: 217-221) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์เชิงปรัชญาเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ภูมิพลอดุลยเดช ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ซื่อตรง ไม่โลภอย่างมากและไม่เบียดเบียนผู้อื่น ซึ่งก็คือ ความพอประมาณ และมีเหตุผล เศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นความพอประมาณ พอสมควร ซึ่งมีรากฐานแนวคิดมาจากพระพุทธศาสนาในเรื่อง

มัชฌิมาปฏิปทา หรือทางสายกลาง ส่วนเป้าหมายการผลิตและการบริโภคในพระพุทธศาสนา ต้องการที่จะทำให้ระบบทั้งระบบดำเนินไปในลักษณะที่ยั่งยืน โดยที่มนุษย์สามารถลดความทุกข์ และเข้าถึงความสุขในระดับชั้นต่างๆ เป้าหมายสุดท้ายอยู่ที่นิพพาน ซึ่งเข้าถึงได้ด้วยปัญญา

ศิริกุล คำรงมณี (2546: บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเรื่อง เศรษฐกิจพอเพียงกับวิถีชีวิตแบบพุทธ วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษาวิเคราะห์คำสอนของพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทว่ามีทัศนะทางเศรษฐศาสตร์อย่างไร โดยเปรียบเทียบกับเศรษฐกิจพอเพียง ผลการวิจัยพบว่า หลักคำสอนทางสายกลางของพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับความพอดี และพอเพียง นอกจากนี้แนวคิดทางเศรษฐกิจของทั้งสองระบบ ยังนำไปสู่การแก้ปัญหาเศรษฐกิจ และปัญหาต่างๆ ของสังคมได้ โดยเป็นการแก้ปัญหาและป้องกันปัญหาก่อนที่จะเกิด ด้วยการทำความเข้าใจต่อการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง โดยต้องเริ่มที่ใจหรือสัมมาทิฐิก่อน จากนั้นจึงนำไปสู่การปฏิบัติโดยยืนอยู่บนหลักของความพอประมาณ มีเหตุผลและพึ่งตนเองได้ โดยทุกคนสามารถเข้าสู่แนวทางของเศรษฐกิจพอเพียงได้โดยไม่จำเป็นต้องเป็นเกษตรกรเท่านั้น ในท้ายที่สุดงานวิจัยนี้เสนอว่า เศรษฐกิจพอเพียงนั้น สามารถเสริมส่วนที่เป็นข้อดีของเศรษฐกิจระบบทุนนิยม โดยผ่านทางคนในระบบที่ดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

สหทยา พลบั๊ดพี (2548: บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเรื่อง การนำเสนอแนวทางการพัฒนาคนให้มีคุณลักษณะตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ 1) วิเคราะห์กิจกรรมทางเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนที่ดำเนินการตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2) วิเคราะห์การเรียนรู้ของชุมชนเพื่อพัฒนาคนไปสู่คุณลักษณะตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 3) นำเสนอแนวทางการพัฒนาคนในชุมชนให้มีคุณลักษณะตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิจัยเอกสาร เพื่อกำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และใช้การวิจัยภาคสนาม เพื่อวิเคราะห์กิจกรรมทางเศรษฐกิจพอเพียงและการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจริงในชุมชน การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีสัมภาษณ์เจาะลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในชุมชนชนบท 3 แห่งในภาคใต้ ภาคตะวันออก เชียงเหนือ และภาคเหนือ ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแบ่งเป็น 3 ประการ คือ พอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ซึ่งคุณลักษณะทั้ง 3 ประการจะเกิดขึ้นได้จากการพัฒนาความรู้และคุณธรรม ซึ่งเป็นเงื่อนไขหลักของการพัฒนาคน โดยผ่านกิจกรรมใน 4 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านจิตใจ กิจกรรมเหล่านี้ต้องดำเนินไปพร้อมกันอย่างสมดุล จึงจะสร้างความพอเพียงให้เกิดขึ้นในชุมชนได้ ซึ่งการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อพัฒนาคนไปสู่คุณลักษณะตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 2

รูปแบบ คือ การเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนโดยตรง และการเรียนรู้เพื่อพัฒนาระบบที่ช่วยสนับสนุนการเปลี่ยนแปลง และแนวทางพัฒนาคนในชุมชนแบ่งได้เป็น 2 ระดับ คือ การพัฒนาความรู้และคุณธรรมในตัวบุคคลผ่านการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบ และการพัฒนาชุมชนให้มีการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจพอเพียงทั้ง 4 ด้านอย่างสมดุล

จากงานวิจัยดังกล่าวข้างต้น เป็นงานวิจัยเชิงสำรวจและงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยงานวิจัยเชิงสำรวจจะเน้นศึกษาเกี่ยวกับการทำการเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มประชากรเป็นเกษตรกรในชนบทที่ปฏิบัติตามตามแนวทางของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งส่งผลให้ผู้ปฏิบัติ มีความมั่นคงในด้านต่างๆ ดังนี้

1. ความมั่นคงทางด้านรายได้ เพราะหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเน้นหลักการพึ่งตนเอง ดำเนินชีวิตแบบพออยู่พอกิน และความประหยัด ทำให้ลดความเสี่ยงจากความไม่แน่นอนของปัจจัยภายนอกได้
2. ความมั่นคงทางด้านสังคม เพราะหลักเศรษฐกิจพอเพียงเน้นหลักทางของการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความสามัคคี ความเสียสละ ทำให้คนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และสังคมมีความเข้มแข็ง
3. ความมั่นคงทางด้านสิ่งแวดล้อม เพราะหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เน้นการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและคุ้มค่า ช่วยฟื้นฟูและรักษาสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดี
4. ความมั่นคงทางด้านจิตใจ เพราะหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีพื้นฐานมาจากหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน และส่งผลให้ผู้ปฏิบัติดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข

สำหรับงานวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการวิจัยจากเอกสาร พบว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่มีรากฐานมาจากคำสอนของพระพุทธศาสนาเรื่องทางสายกลาง ที่เน้นการพัฒนามนุษย์ ทั้งในด้านจิตใจ และการปฏิบัติตนในแนวทางที่ถูกต้อง เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข ซึ่งประกอบด้วยคุณลักษณะ 3 ประการ ได้แก่ ความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ภายใต้เงื่อนไขของความรู้และคุณธรรม